

فصلنامه علمی تاریخ اسلام و ایران دانشگاه الزهراء (س)
سال سی و سه، دوره جدید، شماره ۵۹، پیاپی ۱۴۹، پاییز ۱۴۰۲
مقاله علمی - پژوهشی
صفحات ۱۳۷-۱۱۵

نخستین اختلاس بانک ملی ایران: زمینه‌های بین‌المللی و پیامدهای سیاسی قضایی آن بر حکومت پهلوی^۱

محمد مهدی فراغت^۲

مرتضی دهقان نژاد^۳

فریدون الهیاری^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۱/۰۳

چکیده

خواستۀ ملت ایران برای تأسیس بانک ملی به منظور کاهش نفوذ سیاسی و اقتصادی بانک‌های خارجی در دوره پهلوی اول جامۀ عمل پوشید. در تأسیس این مؤسسه متخصصان آلمانی نقش پررنگی داشتند، ولی اختلاس دکتر لیندن بلانت (ریاست بانک) به وجهه و عملکرد بانک آسیب رساند. این مقاله با تکیه بر اسناد و منابع تاریخی با روش تاریخی، چگونگی تأثیر سازوکار رویدادهای بین‌المللی بر اولین اختلاس بانک ملی ایران را بررسی و دستاوردهای قضایی و سیاسی آن را برای دولت پهلوی اول بیان می‌کند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که مدت زمان کوتاهی بعد از تأسیس بانک ملی، جهان گرفتار بزرگ‌ترین بحران اقتصادی شد. این امر همراه با کاهش ارزش پول ملی ایران و سقوط لیره استرلینگ زمینه‌های اختلاس هیئت مدیره بانک را فراهم کرد. همچنین افزایش روابط بین‌المللی با تأسیس جامعه

۱. شناسه دیجیتال (DOI): 10.22051/hii.2021.32390.2292

۲. دانشجوی دکتری تاریخ ایران، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول):

m.m.faraghat@gmail.com

۳. استاد گروه تاریخ دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران: m.dehghan@ltr.ui.ac.ir

۴. استاد گروه تاریخ دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران: f.allahyari@ltr.ui.ac.ir

- داوری و پذیرش مقاله مرحوم دکتر الهیاری، پیش از فوت وی صورت گرفته است.

- این مقاله برگرفته از رساله دکتری با عنوان «تحلیل و بررسی تاریخی تحول نظام پولی و مالی ایران در دوره پهلوی اول (۱۳۲۰-۱۳۰۴ ش)» دانشگاه اصفهان در سال ۱۴۰۲ است.

ملل موجب تلاش ایران برای نشان‌دادن مشروعیت نظام قضایی نوین ایران پس از لغو کاپیتولاسیون نزد افکار عمومی دنیا شد. برگزاری دادگاه اختلاس دستاورد تبلیغاتی مناسبی در این زمینه برای دولت ایران فراهم کرد.

کلیدواژه‌ها: بانک ملی، لیندن بلانت، بحران اقتصادی دنیا، سیستم قضایی نوین ایران

مقدمه

تلاش برای تأسیس بانک ایرانی هم‌زمان با انقلاب مشروطه در میان سران انقلاب و مردم شکل گرفت، اما به‌واسطه کارشکنی روسیه و انگلستان و بعدها جنگ جهانی اول و اوضاع نابسامان اقتصادی و سیاسی کشور به بوتۀ فراموشی سپرده شد؛ ولی در دوره پهلوی اول یکی از آرزوهای ایرانیان، تأسیس بانک ملی تحقق یافت. برای مدیریت این مؤسسه از دکتر لیندن بلانت^۱ کارشناس آلمانی دعوت شد. بانک ملی با سرمایه‌ای ناچیز (بیست میلیون ریال که فقط ۸ میلیون ریال آن پرداخت شد) به وجود آمد و از روز ۱۷ شهریور ۱۳۰۷ شروع به کار کرد. بلانت در دوره ریاستش اقدامات بحث‌برانگیزی همچون استخدام بی‌رویه آلمانی‌ها، بی‌توجهی به هیئت نظار بانک، سوءرفتار با بانک شاهنشاهی، گسترش بانک با تأسیس شعب زیان‌ده در شهرستان‌ها، برقراری روابط فراقانونی با تیمورتاش (وزیر دربار)، انجام معاملات مشکوک و اقدام مخاطره‌آمیز تجارت خارجی برای تهیه ارز انجام داد.

مدت زمان کوتاهی پس از تأسیس بانک ملی، دنیا درگیر بحران بزرگ اقتصادی و تنزل فاحش ارزش لیره استرلینگ شد که یکی از پیامدهای آن، عدم فروش کالاهای صادراتی متعلق به بانک ملی و زیان‌دهی این مؤسسه شد. هیئت‌مدیره بانک برای مثبت نشان‌دادن بیلان (ترازنامه) سالیانه اقدام به داده‌سازی کرد. هیئت نظار بانک در بازرسی‌های خود متوجه تخلفات متعدد بلانت و همکاران آلمانی وی شدند و پرونده قضایی علیه آن‌ها به گردش درآوردند.

در علم حقوق اختلاس به معنای تعدیات کارمندان دولت است که در رابطه با انجام وظیفه دولتی خود نسبت به اموال و وجوه عمومی و بیت‌المال صورت می‌گیرد و به‌عبارت دیگر اختلاس نوع خاصی از خیانت در امانت محسوب می‌شود. براساس مواد ۱۵۲ و ۱۵۳ و ۱۵۷ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ تمامی اتهامات بلانت و همکارانش جزء موارد اختلاس محسوب می‌شد. این اختلاس به دلایل افراد مهم درگیر این ماجرا (رئیس بانک و وزیر دربار)، حجم زیاد زیان مالی از سوءمدیریت (مبلغی فراتر از سرمایه پرداختی اولیه بانک) و زمان وقوع

1. Lindenblatt

فصلنامه علمی تاریخ اسلام و ایران دانشگاه الزهراء(س)، سال ۳۳، شماره ۵۹، پاییز ۱۴۰۲ / ۱۱۷

آن (هم‌زمانی با بحران جهانی و نوپایی مؤسسه بانک ملی) مهم‌ترین پرونده اختلاس بانک ملی است که با کمک دولت توانست از ورطه ورشکستگی نجات یابد.

همچنین پرونده قضایی این جریان، چالش مهمی برای نشان‌دادن مشروعیت نظام قضایی جدید ایران نزد افکار عمومی کشورهای غربی بود. درباره پیشینه پژوهش تنها مقاله قاسملو با عنوان بازخوانی پرونده محاکمه دکتر لیندن بلات، اولین رئیس بانک ملی ایران تنها به ذکر روند جلسات دادگاه می‌پردازد، اما می‌توان گفت با وجود اطلاعات پراکنده، تحقیق مستقلى که علل و عوامل این پرونده با پیامدهای قضایی آن را به‌طور کامل بررسی کند، انجام نشده است. این مقاله درصدد است با استفاده از روش تحقیق تاریخی با استفاده از اسناد، نشریات و کتاب‌های تاریخی به تبیین موضوع بپردازد.

وضعیت آلمان و حضور کارشناسان آلمانی در ایران

پس از خاتمه جنگ جهانی اول جمهوری وایمار از (۱۲۹۸ش/۱۹۱۹م) در آلمان تشکیل شد و درحالی‌که آلمان با پذیرش پیمان ورسای و پرداخت غرامت جنگی در وضعیت بد اقتصادی به سر می‌برد تورم اسکناس (۱۳۰۲ش/۱۹۲۳م) این وضعیت را بدتر کرد. چاپ بی‌رویه اسکناس موجب بالا رفتن قیمت‌ها و کاهش ارزش مارک در مقایسه با پول سایر کشورها شد و این جریان به شکل شگفت‌انگیزی ادامه یافت. در پایان سال (۱۹۲۳م) در مجموع 1.03×10^6 مارک^۱ در گردش بود و نرخ تورم سالانه به ۱۸۲ میلیارد درصد رسید (فرگوسن، ۱۳۹۶: ۱۳۱). در (۱۳۰۳ش/۱۹۲۴م) آمریکایی‌ها برای تضمین پرداخت غرامات آلمان تدابیری اندیشیدند و طرح داوز^۲ را پیشنهاد کردند.

به موجب این طرح قوای فرانسه ناحیه روهر آلمان را ترک می‌کردند غرامات تعیین شده کاهش می‌یافت و تسهیلاتی برای آلمان فراهم می‌شد تا از دولت‌های خارجی وام دریافت کند (پالمز، ۱۳۸۶: ۱۳۵۴/۲)، اما این طرح، سیاست انقباضی بر آلمان تحمیل کرد که نتیجه آن بیکاری زیاد و استقراض هنگفت خارجی بود.

تأمین منابع مالی این استقراض تنها توسط آمریکا عرضه می‌شد. در (۱۳۰۸ش/۱۹۲۹م) به سبب آغاز بحران اقتصادی، اعتبارات آمریکا به آلمان قطع شد (تنبروک، ۱۳۸۵: ۲۲۱). در این زمان پرداخت غرامت جنگی به دولت‌های متفق بر مشکلات اقتصادی آلمان می‌افزود. هوور^۳

۱. برابر با ۹۷/۴ نانیلیون (کوئینتیلیون) مارک = ۹۷۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ مارک

2. Dawes Plan
3. Hoover

رئیس‌جمهور آمریکا پیشنهاد داد برای کلیه دیون دولتی آلمان یک سال مهلت پرداخت در نظر گرفته شود (والترز، ۱۳۷۲: ۲۶۱)، زیرا اگر برای بازپرداخت غرامات پافشاری می‌شد، آلمان با ورشکستگی کامل مواجه می‌شد.

دولت آلمان برای تهیه ارز خارجی، کاهش بیکاری و نفوذ اقتصادی، سیاست استخدام کارشناسان آلمانی در کشورهای دیگر را در پیش گرفت. بلانت پس از ریاست بانک ملی در استخدام افراد آلمانی با حقوق و مزایای بالا در رده‌های مدیریت بانک تمام تلاش خود را به کار برد. به‌طور مثال فوگل با حقوق ماهیانه ۵۰۰۰ تومان استخدام شد (اطلاعات، ۱۳۱۲: ۷). درحالی‌که حقوق ماهیانه وکلای مجلس ۳۰۰ تومان، وزرا ۷۰۰ تومان، پاسبان ۹ تومان، رفتگر ۶ تومان و حقوق متوسط مستخدمان دولت ۳۲ تومان بود (متین دفتری، ۱۳۷۱: ۱۶۵). در کمتر از سه سال تعداد آلمانی‌های شاغل در بانک ملی به هفتاد نفر رسید؛ درحالی‌که کل کارمندان بانک ۷۰۸ نفر بودند. پرداخت حقوق بالای این کارکنان که بیشتر به‌صورت ارز پرداخت می‌شد برای مؤسسه نوپای بانک ملی بسیار سنگین بود (تاریخچه سی ساله ... ۱۳۳۸: ۱۴۱).

همچنین بلانت در گسترش نفوذ اقتصادی آلمانی‌ها ولو به زیان منافع ملی ایران نیز اقدام می‌کرد. به‌طور مثال در سال ۱۳۱۰ زمانی که تمامی امور بیمه ایران در اختیار مؤسسات بیمه خارجی بود دکتر آقایان^۱ برای جلوگیری از خروج ارز و ایجاد اشتغال برای تعدادی از افراد ایرانی به فکر ایجاد اولین شرکت بیمه ایرانی افتاد. وی برای تهیه سرمایه از طریق بانک ملی با بلانت وارد مذاکره شد، ولی نتیجه این مذاکره به سرقت‌بردن ایده و کنار گذاشتن آقایان و دعوت از شرکت لیانس اوند اشتوتگارت آلمانی به ایران بود که با کمک بانک ملی توانست اکثر امور بیمه را نزد خود تمرکز دهد و این شرکت آلمانی در سال ۱۳۱۵ هم‌سو با سندیکای بیمه‌گران در مخالفت با تشکیل شرکت بیمه ایران از پذیرش بیمه اتکایی شرکت بیمه ایران خودداری کرد (شیبانی، ۱۳۵۶: ۲۵۶-۲۵۰).

زمانی که پرونده اختلاس بلانت مطرح شد، جوانان فارغ‌التحصیل دانشگاهی جویای کار که با غبطه به موقعیت شغلی و مزایای بالای کارشناسان آلمانی می‌نگریستند بر این باور بودند که توانایی‌شان در مدیریت بانک ملی از توانایی مدیران آلمانی آن بیشتر است (یادداشت‌های سیاسی ایران، ۱۳۹۳: ۹/۱۵۳)؛ همچنین رضاشاه نیز معتقد بود که هیچ خارجی بیشتر از پنج هزار پوند در سال نمی‌ارزد (همان: ۹/۱۴۲۴) و با جایگزینی ایرانی‌ها باید از هزینه‌ها کاست.

۱. الکساندر آقایان استاد حقوق جزاء، وکیل دادگستری، نماینده ارمنه جنوب در مجلس و همکار داور در تنظیم قوانین حقوقی و تأسیس شرکت‌های تجاری مانند شرکت سهامی بیمه بود.

با محکومیت بلانت به سرعت و کمتر از دو سال ایرانیان جایگزین آلمانی‌ها در بانک ملی شدند (بلوشر، ۱۳۶۳: ۲۶۰). سفیر آلمان رسوایی بلانت را برگ سیاهی در تاریخ روابط آلمان با ایران می‌داند که هر آلمانی شاغل در خاورمیانه از این ماجرا زیان دید (همان: ۲۵۸)

بحران بزرگ اقتصادی و تأثیر آن بر اقتصاد ایران

آتش بحران اقتصادی از بورس نیویورک شراره کشید. در عرض یک ماه قیمت سهام ۴۰ درصد کاهش یافت. در ظرف چهار سال نیمی از پیشرفتی که در آمریکا حاصل شده بود یک‌باره ناپدید شد و متوسط سطح زندگی به بیست سال پیش برگشت (هایلبرور، ۱۳۹۲: ۲۹۰). در ژانویه (۱۹۳۱م/ بهمن ۱۳۰۹) رکود به اوج رسید. بازار سهام با کاهش ۷۰ درصدی و تولید صنعتی به میزان یک‌سوم زمان بیش از جنگ جهانی اول رسید (استوارت، ۱۳۶۸: ۷۴). بحران به سرعت به بازارهای جهان گسترش یافت و از دایره مالی به حوزه صنایع سرایت کرد. روزه‌روز بر تعداد بیکاران در کشورهای صنعتی افزوده می‌شد و ورشکستگی‌های پیاپی در مؤسسات مالی دنیا اتفاق می‌افتاد. کاهش تجارت جهانی از یک‌سو باعث کاهش قیمت مواد اولیه و کشاورزی شد و از سوی دیگر بسیاری از کشورها، اندیشه‌های اقتصاد کلاسیک را رها کردند و به مداخله در امور اقتصادی پرداختند.

ناسیونالیسم اقتصادی برخاسته از ناسیونالیسم سیاسی موجب شد بسیاری از کشورها با انگیزه خوداتکایی اقتصادی برنامه‌های کاهش واردات، ایجاد تعرفه‌های گمرکی سخت‌گیرانه برای حفظ تعادل میان صادرات و واردات، حذف تجارت آزاد، ساخت صنایع مصرفی و غذایی و کنترل ارزهای خارجی شروع کنند و براساس ناسیونالیسم افراطی با یکدیگر به مبارزه اقتصادی بپردازند (گالبرایت، ۱۳۸۰: ۱۳۷). به‌طور مثال در زمان تصویب لایحه قانون معاملات خارجی در مجلس شورای ملی ۳۶ کشور پیش از ایران سیاست کنترل اسعار داشتند (ابتهج، ۱۳۷۱: ۴۹)

بحران اقتصادی در اواخر سال ۱۳۰۸ به تدریج گریبان‌گیر ایران شد و در گزارش‌های رسمی دولتی (ساکما، ۲۴۰۰۱۰۵۵: ۴-۱۳)، مجله تجارت (۱۳۱۰: ۲)، مجله اطاق تجارت (۱۳۱۱: ۲) می‌توان مشاهده کرد. افزایش موانع و تعرفه‌های گمرکی همانند اقدام انگلستان در کنار گذاشتن سنت قدیمی خود در حمایت از بازرگانی آزاد و بدون عوارض گمرکی (نهر، ۱۳۷۷: ۱۶۹۱/۳) و اقدام آمریکا در افزایش تعرفه گمرکی فرش (نوری اسفندیاری، ۱۳۹۱: ۶۶۴) موجب کاهش فروش کالاهای صادراتی ایران در بازارهای جهانی شد و آن بخش از کشاورزی که موجودیتش به بازارهای جهانی وابسته بود در بحران فرورفت.

۱۲۰ / نخستین اختلاس بانک ملی ایران: زمینه‌های بین‌المللی و پیامدهای سیاسی قضایی آن... / فراغت و...

همچنین کاهش ارزش ریال ناشی از بحران جهانی موجب افت شدید ارزش محصولات صادراتی ایران در بازارهای جهانی شد (فوران، ۱۳۸۹: ۳۶۹)، زیرا کاهش بهای نقره که از زمان قاجار آغاز شده بود در این دوره به اوج خود رسید. قیمت هر انس نقره از ۲۰ پانس به ۱۲ پانس کاهش یافت (کاهش ۴۰ درصدی) در این زمان پایه پول ایران بر نقره بود و این امر باعث تنزل شدید ارزش پول ایران در برابر ارزهای خارجی متکی بر پایه طلا شد.

قیمت قران در سال ۱۳۰۸ به ازای هر لیره استرلینگ معادل ۵۸ و در سال ۱۳۱۰ با وجود سقوط ارزش لیره استرلینگ به ۱۱۲ رسید (عیسوی، ۱۳۶۱: ۵۹۶). این کاهش ارزش اگرچه می‌توانست موجب افزایش میزان صادرات ایران شود، رکود بازار جهانی صدور کالا، امکان جبران کاهش ارزش پول نقره از طرف افزایش صادرات را نمی‌داد. برای حل بحران مشکل کاهش ارزش پول ستاد مدیریت بحران در وزارت دربار تشکیل شد و از فعالان اقتصادی نظرخواهی شد (اسنادی از ارز و ...، ۱۳۸۰، اسناد ۳ تا ۹۷: ۸۲-۹) سرانجام قانون تفتیش اسعار در اسفند ۱۳۰۸ به تصویب رسید.

مخالفان این قانون این اقدام را کاری عقیم و ناکار می‌دانستند که موجب بحران خزانه عمومی (عصر جدید، ۱۳۰۹: ۱)، ترقی اجناس خارجی و کسر عایدات گمرکی (اطلاعات، ۱۳۰۹: ۱) و توسعه ورود کالاهای قاچاق از مرزها می‌شد (سوداگر، ۱۳۵۷: ۲۹۲). دارندگان ارز به بازار سیاه و خرید و فروش غیر قانونی روی آوردند و قاچاق ارز رواج یافت (حبل‌المتین، ۱۳۰۹: ۱۴-۱۵). تداوم بحران و پیامدهای مشکل‌آفرین اجرای این قانون دولت را بار دیگر به چاره‌اندیشی وادار ساخت. تیمورتاش نظارت و کنترل صادرات و واردات را راه‌حل مؤثری برای جلوگیری از کاهش ارزش پول می‌دانست. اقدام شوروی در دولتی‌کردن تجارت خارجی توجیه‌پذیری چنین اقدامی را آسان کرده بود (غنی‌نژاد، ۱۳۷۷: ۳۸)؛ بدین ترتیب در نخستین سالگرد تصویب قانون تفتیش اسعار (۶ اسفند ۱۳۰۹) مجلس شورای ملی قانون انحصار تجارت خارجی را تصویب کرد (طاهر احمدی، ۱۳۸۴: ۱۱۷).

این قانون بسیار چالش برانگیز بود و سمعی (کفیل وزارت اقتصاد ملی) به دلیل مخالفت با این قانون و عدم توجه دولت به پیشنهادش در خرداد ۱۳۱۰ از مقام خود کناره‌گیری کرد (اسنادی از ارز و ...، ۱۳۸۰: ۱۴۰). دولت با اجرای قوانین به صورت آزمایش و خطا درصد دستیابی به اهداف سه‌گانه کسب درآمد، توسعه کشاورزی تجاری و توسعه صنایع بود (غلامی، ۱۳۹۰: ۵۲-۵۱). قانون انحصار تجارت خارجی هرچند در کوتاه‌مدت در بعضی مناطق موجب رکود تجارت و خروج تجار خارجی (ساکما ۲۴۰/۳۷۱۸۷) یا تنگدستی اهالی محلی (ساکما ۲۴۰/۶۴۱۹) شد، یکی از سیاست‌های مقابله‌ای موفق هیئت حاکمه برای خروج از

بحران جهانی بود (شجاعی و شعبانی، ۱۳۹۰: ۶۵).

زیان‌های بحران اقتصادی جهان شامل حال بانک ملی هم شد. بلانت که فردی خودرأی و مستبد بود و به نظرات شورای نظارت بانک اعتقاد نداشت تصمیم می‌گیرد که برای تهیه ارز خارجی همانند یک تاجر برای بانک ملی اقدام کند. وی که آشنایی با بازار جهانی و تجربه مخاطرات تجارت نداشت در زمستان ۱۳۰۸ بدون توجه به آغاز بحران اقتصاد جهانی با سرمایه بانک ملی برای اولین بار اقدام به تجارت خارجی می‌کند. به همین منظور مقدار زیادی کالای صادراتی که اکثر آن‌ها فرش بود با قیمت لیره ۶۰ ریالی تهیه و آن‌ها را صادر می‌کند، اما به دلیل آغاز بحران اقتصادی موفق به فروش اکثر این کالاها نمی‌شود و سرمایه بانک در انبارهای استانبول و لندن راکد می‌ماند (اطلاعات، ۱۳۱۲: ۱). بانک ملی به جای کسب درآمد ارزی مجبور به پرداخت هزینه‌های نگهداری و انبارداری، استهلاک، فاسدشدن کالاهای کشاورزی و از همه مهم‌تر راکد ماندن سرمایه بانک ملی شد.

در این زمان تراز بانک ملی به دلیل این اقدامات مخاطره‌آمیزی همچون توسعه شبکه بانکی با تأسیس شعب زیان‌ده منفی بود و خطر ورشکستگی بانک ملی را تهدید می‌کرد. هیئت‌مدیره بانک برای پنهان‌ماندن اشتباهات خود با داده‌سازی و حساب‌آفرینی بیلان سال ۱۳۰۹ را مثبت نشان دادند و در تهیه بیلان برخلاف روال معمول ارزش اموال فروش نرفته را به جای ارزش ریالی آن براساس لیره استرلینگ و معادل ۹۰ ریال (به جای ۶۰ ریال) محسوب کردند و با این اقدام سعی در مثبت نشان‌دادن بیلان داشتند. تهیه بیلان جعلی در دادگاه مهم‌ترین بند اتهامی بلانت و همکاران آلمانی وی بود (اطلاعات، ۱۳۱۲: ۲).

کاهش ارزش لیره استرلینگ و سوءاستفاده تیمورتاش از بانک ملی

در دهه سی قرن بیستم منفی بودن موازنه پرداخت‌های بریتانیا، لیره (پوند) استرلینگ را به ضعیف‌ترین پول کلیدی دنیا تبدیل کرد (تایبتون ۱۳۷۵: ۲۶۷). در اواسط بحران اقتصادی هنگامی که اقتصاد آلمان در شرف ورشکستگی بود توافقی صورت گرفت تا بازپس‌گیری اعتبارات خارجی از آلمان متوقف شود. در نتیجه این تصمیم ذخایر کشورهای کوچک‌تر اروپایی کاهش یافت و آن‌ها به نوبه خود به منظور افزایش دادن ذخایر طلای خود به فروش لیره استرلینگ پرداختند. به علاوه گزارش‌های کمیته‌های پارلمانی درباره کاهش ذخایر طلای انگلیس و کسر بودجه اعتماد به لیره را از بین برد (تایبتون، ۱۳۷۵: ۲۹۲) سرانجام در (۲۳ سپتامبر ۱۹۳۱م/اول مهر ۱۳۱۰ش) انگلستان برای جلوگیری از خروج طلا از کشورش لیره استرلینگ را از پایه طلا جدا کرد (تفضلی، ۱۳۷۲: ۳۶۳).

پوند (لیره) به صورت پولی بی‌ثبات درآمد که قیمتش به سرعت سقوط کرد. تنها دو ماه پس از خروج بریتانیا از سیستم طلا ۳۰ درصد ارزش پوند سقوط کرد. سقوط ارزش پوند، پول بسیاری از کشورها را متزلزل کرد، زیرا این کشورها اسکناس‌های پوند را به جای طلا و معادل با طلا پذیرفته بودند و نگهداری می‌کردند. همچنین بلافاصله بعد از بریتانیا ۲۵ کشور دیگر سیستم استاندارد طلا را رها کردند (تایتون، ۱۳۷۵: ۲۹۲). هنگامی که لیره از پایه طلا خارج شد دولت ایران بسیار متضرر شد، زیرا اکثر سپرده‌های ایران در خارج از کشور، حتی بانک‌های غیرانگلیسی به لیره بود. بعد از این واقعه در مهرماه ۱۳۱۰ فرانک مبنای معاملات (اطاق تجارت، ۱۳۱۰: ۲۷) و در ۱۹ تیر ۱۳۱۱ دلار آمریکا مبنای مبادلات ارزی ایران شد (اطاق تجارت، ۱۳۱۱: ۱۵).

هنگامی که در شهریور ۱۳۱۰ تیمورتاش برای بدرقه ولیعهد و مذاکره با مدیران شرکت نفت به اروپا رفته بود، مقدار معتدبه‌ی پوند برای مصارف شخصی از بانک ملی خرید. در هنگام بازگشت وی قیمت لیره سقوط کرده بود. وی مابه‌التفاوت نرخ لیره را از بانک ملی براساس معامله‌ی صوری باز پس گرفت. بلانت دستور داد مقداری لیره به قیمت ۸۰ ریال به تیمورتاش بپردازند و در همان تاریخ لیره‌ها را به قیمت ۱۷ ریال از وی خریداری کنند. زیان بانک برابر با ۱۷۰۰ لیره معادل ۶۰۶۶۴ ریال بود. این معامله به دلیل دو نرخ بودن لیره (اسکناس و طلا)، سوءاستفاده از قدرت توسط تیمورتاش و بلانت صورت گرفت (اطلاعات، ۱۳۱۲: ۸ و ۲).

در هیئت دولت با ورود افراد جدیدی چون تقی‌زاده (وزیر مالیه) و فروغی (وزیر امور خارجه) بادهای مخالف تیمورتاش شروع به وزیدن کرده بود. این افراد برخلاف پیشینیان خود زیرنفوذ تیمورتاش نبودند و در هنگام حضور تیمورتاش در اروپا فرصت مناسب برای مخالفانش فراهم شد. از یک سو در غیاب وی، رضاشاه که بدبینی شدیدی نسبت به تیمورتاش داشت و احساس خطر برای جانشینی پسرش می‌کرد (تقی‌زاده، ۱۳۷۹: ۲۵۶-۲۵۵) متوجه شد بدون حضور تیمورتاش چرخ‌های مملکت به خوبی به حرکت خود ادامه می‌دهد و از سوی دیگر مخالفان از طریق تقی‌زاده بازرسی از بانک ملی، نهاد مالی نزدیک به تیمورتاش را مطرح کردند.

حسینقلی نواب رئیس هیئت نظارت بانک^۱ مسئول بازرسی از بانک شد. وی علاوه بر

۱. اعضاء هیئت نظارت بانک نواب، رضاقلی هدایت، ابراهیم حکیمی، علی سهیلی و کلاویه بودند (عاقلی، ۱۳۷۱: ۲۸۸)

فصلنامه علمی تاریخ اسلام و ایران دانشگاه الزهراء (س)، سال ۳۳، شماره ۵۹، پاییز ۱۴۰۲ / ۱۲۳

شهره بودن در امانت‌داری دارای گذرنامه انگلیسی و روابط صمیمانه و خانوادگی با انگلیسی‌ها بود و به جریان‌افتادن پرونده بازرسی بانک جهت ضربه‌زدن به تیمورتاش توسط نواب، دست پنهان انگلیس در این قضیه را به خاطرهای خطور می‌داد (محبوبی، ۱۳۵۶: ۱۱۷/۲). نواب که پیش از بازرسی، به‌عنوان عضو هیئت نظار، بیلان ۱۳۰۹ بانک را تأیید و امضا کرده بود (اطلاعات، ۱۳۱۲: ۲) طی چند ماه به هر حسابی تا کوچک‌ترین ارقام محرمانه دبیرخانه رسیدگی کرد (بلوشر، ۱۳۶۳: ۲۵۴).

در پایان نواب متوجه شد در کنار سوءاستفاده‌های تیمورتاش و بلانت از نفوذ و قدرت خود^۱ مانند پرداخت اعتبارات بدون محل یا در برابر وثیقه‌های بی‌ارزش به تیمورتاش و دوستانش حجم زیادی داده‌سازی و حساب‌آفرینی در تهیه بیلان بانک انجام شده است و این پرونده فراتر از جنبه تسویه حساب‌های شخصی است. سوءمدیریت، اختلاس و اقدامات مخاطره‌آمیز هیئت رئیسه آلمانی بانک موجب شده بود بانک ملی در آستانه ورشکستگی قرار گیرد.

در گزارش نواب چند اتهام مربوط به تیمورتاش بود که براساس آن جلسه محاکمه اول تیمورتاش تشکیل شد. در ۲۶ اسفند دادگاه جرم تیمورتاش را کلاهبرداری تشخیص داد و وی را به دو سال حبس تأدیبی و پرداخت ۱۷۱۲ لیره و ۳۸۵/۹۲۰ ریال به مدعی خصوصی (بانک ملی) محکوم کرد (ساکما، ۲۴۰۰۲۷۳۰۲) در دادگاه اختلاس بانک زمانی که تیمورتاش در زندان به سر می‌برد و امکان دفاع از خود نداشت حکومت با استفاده از فضای تبلیغاتی ایجادشده با اتهام پنج فقره ارتباط غیر قانونی تیمورتاش با بلانت و سوءاستفاده مالی، سعی در سیاه‌نمایی چهره‌اش نزد افکار عمومی داخلی و خارجی و توجیه محکومیت قبلی وی داشت.

تقابل انگلیسی‌ها و بانک شاهنشاهی با تیمورتاش و بانک ملی

بزرگ‌ترین چالش برای تأسیس بانک ملی در ایران رقابت دو بانک شاهنشاهی و استقراضی بود. این دو بانک تلاش کردند کسب پول را برای تأسیس این بانک دشوار و نایاب کنند؛ زیرا می‌دانستند با تأسیس بانک ملی دیر یا زود کسب‌وکار خود را از دست داده و مجبور به کناره‌گیری به نفع این بانک خواهند بود (براون، ۱۳۷۶: ۱۲۸). با خارج شدن بانک استقراضی از صحنه رقابت مالی کشور^۲، بانک شاهنشاهی، تنها قدرت پولی کشور محسوب می‌شد.

۱. وکیل‌الملک به سفارش تیمورتاش مبالغی از بانک ملی قرض گرفته بود (عاقلی، فراز و فرود تیمورتاش، ۱۳۸۳:

۲)

۲. پس از تشکیل دولت بلشویکی در روسیه براساس فصل نهم قرارداد مودت ایران و شوروی ۱۹۲۱ میلادی بانک

در ابتدای سلطنت رضاشاه در مسئله کاهش ارزش قران بانک شاهنشاهی به سوءاستفاده از شرایط موجود پرداخت و به واسطه معافیت قانونی نقره از گمرک، برای روپیه هم‌وزن و هم‌عیار ۲ قرانی نقره ایران، معادل ۳ قران و ۳ عباسی قائل شد (قلم آزاد، ۱۳۰۸: ۲). پس از تأسیس بانک ملی، دکتر بلانت با مساعدت تیمورتاش از هر فرصتی برای متزلزل کردن جایگاه بانک شاهنشاهی و تقویت بانک ملی استفاده کرد.

با افتتاح شعب بانک ملی در شهرستان‌ها، بانک شاهنشاهی مجبور به تعطیلی دائم شعب این بانک در شهرهای قزوین، بیرجند و مسجدسلیمان شد (یادداشت‌های سیاسی ایران، ۱۳۹۳: ۱۰۹/۹). در مسئله کمبود ارز زمانی که مسئولان این بانک پیشنهاد بانک ملی ایران را مبنی بر تعیین نرخ مبادله ارز با همکاری دو بانک رد کردند، بلانت از این فرصت استفاده کرد و افکار عمومی را علیه آن تحریک کرد و دشمنی‌های بریتانیا و خودداری شرکت نفت انگلیس و بانک شاهنشاهی در همکاری با بانک ملی را عامل مهم در ناکامی خود دانست (یادداشت‌های سیاسی ایران، ۱۳۹۳: ۷۶۹/۹).

در ادامه، مجلس با تصویب قانون برآوات یا نرخ اسعار، تعیین نرخ ارز را بر عهده بانک ملی و ریاست کمیسیون تفتیش اسعار را به رئیس بانک ملی محول نمود و برای همیشه بانک شاهنشاهی کنترل قیمت ارز را از دست داد (اتاق تجارت، ۱۳۰۸: ۳۲). در خرداد ۱۳۰۹ امتیاز نشر اسکناس از بانک شاهنشاهی به بانک ملی واگذار شد. براساس قانون انحصار تجارت خارجی بانک ملی تنها مرجع ذی‌صلاح و نماینده رسمی دولت برای خرید ارز از صادرکنندگان شد که این امر مورد اعتراض شدید سفیر انگلیس واقع شد (یادداشت‌های سیاسی ایران، ۱۳۹۳: ۳۶۰/۹). بانک ملی توانست طی سه سال نیمی از سپرده‌های داخلی را جذب کند (گزارش سالیانه بانک ملی، سالنامه پارس، ۱۳۱۱: ۱۵۷).

همان‌گونه که بانک شاهنشاهی نگران توسعه بانک ملی بود، دولت بریتانیا نیز نگران اقدامات تیمورتاش بود. از یک‌سو تیمورتاش در سیاست خارجی سعی در ایجاد نوعی توازن سیاسی میان انگلستان، دولت بلشویکی شوروی و جمهوری وایمار آلمان بود. برقراری روابط حسنه با شوروی و مذاکره با شرکت‌های آلمانی و تشویق آنان به سرمایه‌گذاری در ایران به‌شدت باعث برافروختن آتش سوءظن انگلیسی‌ها شد. از سوی دیگر مواضع سرسختانه تیمورتاش در مسائلی مانند نفت، مناقشه بر سر مالکیت جزایر خلیج فارس و سایر منافع ملی

فصلنامه علمی تاریخ اسلام و ایران دانشگاه الزهراء (س)، سال ۳۳، شماره ۵۹، پاییز ۱۴۰۲ / ۱۲۵

ایران باعث شد که مذاکرات پنج ساله دولت انگلیس با وی بدون هیچ نتیجه‌ای به پایان برسد. وزارت خارجه انگلیس وجود تیمورتاش را مانع کسب امتیازات و امضا تفاهم‌نامه‌ای به نفع دولت خود می‌دانست و سقوط تیمورتاش در وزارت امور خارجه بریتانیا با آمیزه‌ای از رضایت و تشویق روبه‌رو شد (زرگر، ۱۳۷۲: ۳۱۶-۳۱۵).

با سقوط تیمورتاش و محاکمه بلانت فرصت مناسبی برای بانک شاهنشاهی جهت ضربه‌زدن به بانک ملی و بازگرداندن جایگاه پیشین این بانک به وجود آمد، ولی مطبوعات انگلیسی و بانک شاهنشاهی در قبال قضیه اختلاس بانک ملی موضع سکوت در پیش گرفتند که این امر موجب تعجب و امتنان سفیر آلمان در ایران (بلوشر) شد: «آنها (انگلیسی‌ها) اصلاً از اینکه این ماجرا را در روزنامه‌ها و مجلات بزرگ جلوه دهند و در جهت منافع خود از آن استفاده کنند خودداری کردند و این بزرگواری چیزی است که هرگز از خاطر آلمانی‌ها محو نخواهد شد.»^۱ (بلوشر، ۱۳۶۳: ۲۵۸)

هدایت، رئیس دولت وقت در خاطرات خود می‌نویسد: «سفیر آلمان را دیدم که از رئیس بانک شاهنشاهی امتنان داشت» (هدایت، ۱۳۴۴: ۳۹۰)، ولی با مطالعه سیر وقایع متوجه می‌شویم که در اردیبهشت ۱۳۱۲ هم‌زمان با تعقیب جزایی بلانت (۱۴ اردیبهشت) قرارداد جدید نفتی (۱۱ اردیبهشت) امضا شد و از تنش‌ها میان ایران و انگلیس کاسته شد.

انگلیسی‌ها نمی‌خواستند با برجسته‌کردن مسئله رسوایی بانک ملی افکار عمومی را تحریک کنند و مصلحت را در سکوت دیدند و بانک شاهنشاهی در آرامش با استفاده از این موقعیت توانست بخش زیادی از فعالیت‌های گذشته خود را احیا کند (یادداشت‌های سیاسی ایران، ۱۳۹۳: ۷۱۲/۹).

تلاش‌های پهلوی اول برای کسب اعتبار بین‌المللی پیش از پرونده اختلاس بانک ملی

از اواخر قرن نوزدهم توجه به افکار عمومی دنیا، عضویت در سازمان‌های بین‌المللی، ایجاد نهادهای دموکراتیک و شناسایی دولت‌ها از سوی کشورهای دیگر نقشی پررنگ در عرصه جهانی یافت. ایران که از دخالت دولت‌های بزرگ در رنج بود، به دنبال ایجاد فرصت‌هایی برای کسب اعتبار بین‌المللی بود. لغو کاپیتولاسیون، عضویت در جامعه ملل و تشکیل سیستم قضایی

۱. با انتخاب هیتلر به صدر اعظمی آلمان (ژانویه ۱۹۳۳م/ بهمن ۱۳۱۱ش) در انگلستان مردم احساسات ضدآلمانی پیدا کردند. در این زمان آلمان هیتلری در اروپا تنها بود و هیتلر خواهان هواداری انگلیس برای تجدیدنظر در پیمان ورسای بود (نهر، ۱۳۷۷: ۳/۱۷۵۰-۱۷۴۹) و مخالف ایجاد و گسترش تنش در روابط اقتصادی و سیاسی با انگلستان بود.

نویسنده در این راستا صورت گرفت.

سیاست‌مداران ایرانی جامعه ملل را ابزار خارجی مناسبی برای دستیابی به این مهم می‌انگاشتند؛ زیرا جامعه ملل از همان ابتدا بر عدم توسل به جنگ، روابط مسالمت‌آمیز و احترام به استقلال و تمامیت ارضی کشورها تأکید می‌ورزید و سعی می‌کرد با تقبیح جنگ و نکوهش توسل به زور، شیوه‌های نوین برقراری روابط و حل اختلاف مبتنی بر احترام متقابل معمول کند. (شیخ‌الاسلامی، ۱۳۶۸: ۵۱/۱).

در آن زمان ایران به‌عنوان نخستین و تنها کشور مسلمان در جامعه ملل حضور داشت و توانست به‌عنوان عضو اصلی جامعه ملل پذیرفته شود و مقرر شد تا ایران به‌عنوان نماینده عالم اسلام در هیئت اجرائیه عضویت داشته باشد (موجانی، ۱۳۷۴: ۱۲۶۰). اهمیت قضاوت بین‌المللی و نقش جامعه ملل نزد ایرانی‌ها در قضیه تمديد امتیاز نفت هنگامی که رضاشاه از احاله مجدد موضوع به جامعه ملل هراسان بود (شیخ‌الاسلامی، ۱۳۶۷: ۲۴۰) و کدمن (رئیس شرکت نفت) از این حربه برای درهم‌شکستن مقاومت رضاشاه استفاده کرد (تقی‌زاده، ۱۳۷۹: ۲۴۱) مشخص می‌شود.

در بُعد داخلی اصلاح سیستم قضایی و لغو کاپیتولاسیون بهانه قدرت‌های خارجی برای دخالت در امور ایران را از بین می‌برد. رضاشاه که به انتقاد خارجی‌ها حساسیت داشت دریافت مادامی که ایران از یک نظام قضایی به موازات نظام‌های قضایی غربی برخوردار نباشد، لغو کاپیتولاسیون باعث تبلیغات منفی علیه ایران می‌شود. وقوع انقلاب سوسیالیستی در روسیه، انعقاد عهدنامه مودت ۱۹۲۱ میلادی بین ایران و شوروی و لغو کاپیتولاسیون در ترکیه از مهم‌ترین عوامل بسترساز لغو کاپیتولاسیون در ایران بود.

به‌موجب حقوق بین‌الملل، براساس عهدنامه مودت شرط دول کامله الوداد لغو شد و استفاده کشورهای دیگر از کاپیتولاسیون خاتمه یافت (ضیایی بیگدلی، ۱۳۷۱: ۴۱-۴۰). دولت ایران همگام با استقرار نظام قضایی نوین در ۲۰ اردیبهشت ۱۳۰۷ کاپیتولاسیون را به‌صورت رسمی لغو کرد و اعلام کرد طرف‌های تجاری ایران عهدنامه گمرکی جدیدی با ایران منعقد کنند؛ در غیر این صورت حداکثر تعرفه گمرکی از کالاهای این کشورها اخذ خواهد شد (ساکما، ۱۳۷۰/۱۷: ۲۴۰: ۳۷).

انگلستان و آمریکا دو کشوری بودند که نگرانی آن‌ها در کاپیتولاسیون تأثیرگذار بود. دیدگاه آمریکایی‌ها درباره نظام قضایی جدید ایران در گزارش هیئت سیاسی چنین بیان شد: «شاید بی‌نهایت خطرناک باشد که از حق قضاوت کنسولی چشم‌پوشیم که در حال حاضر یگانه حامی شهروندان آمریکایی در برابر نظام قضایی جانب‌دارانه، مغرضانه، ناقص و در بسیاری

فصلنامه علمی تاریخ اسلام و ایران دانشگاه الزهراء (س)، سال ۳۳، شماره ۵۹، پاییز ۱۴۰۲ / ۱۲۷

موارد فاسد است.» (کروینی، ۱۳۸۸: ۱۴۹-۱۴۸).

انگلستان نیز به شرط آنکه برخی مقررات مانند حبس مدنی و زدن شلاق نسبت به بیگانگان اجرا نشود و نیز با قبول این تعهد که در صورت بازداشت تبعه خارجی موضوع بلافاصله به اطلاع دولت متبوع او برسد، لغو کاپیتولاسیون را پذیرفت (زرگر، ۱۳۷۲: ۲۴۲).

برگزاری دادگاه بلانت؛ چالشی برای مشروعیت نظام قضایی ایران

حکومت پهلوی پرونده اختلاس بانک ملی را نقطه عطف مهمی برای نشان دادن مشروعیت سیستم قضایی جدید ایران می‌دانست که با استفاده از تبلیغات رسانه‌ها چهره‌ای عدالت‌محور از آن در نزد افکار عمومی ترسیم کند و ترس دولت‌های غربی از لغو کاپیتولاسیون را از بین ببرد و بر همین اساس مشروح جلسات دادگاه با جزئیات در روزنامه‌ها/اطلاعات در صفحات اول و دوم پوشش داده شد و مطبوعات خارجی توجه ویژه‌ای به جریان محاکمه نشان دادند و با ذکر جزئیات، آن را انتشار دادند و جلسه دادگاه نیز از جمعیت تماشاچی که تعداد زیادی از آن‌ها اتباع خارجی بودند پر شده بود (اطلاعات، ۱۳۱۲: ۲).

پس از لغو کاپیتولاسیون بلانت دارای بالاترین مقام شغلی، فردی خارجی شاغل در ایران بود که محاکمه می‌شد. هم زمانی این واقعه با توقیف روزنامه‌های پیکار و نهضت در آلمان (اسماعیلی، ۱۳۷۷: ۱۷-۱۵) و محکومیت یک روزنامه‌نگار آلمانی در دادگاه بدوی آلمان به جرم توهین به رضاشاه بر حساسیت موضوع نیز افزود. مطبوعات این محکومیت را بدعتی در تاریخ جمهوری وایمار می‌دانستند که ضربه سختی به استقلال دستگاه قضایی آلمان وارد آورد (یادداشت‌های سیاسی ایران، ۱۳۹۳: ۶۰۵/۹).

در هنگام برگزاری جلسه دفاع متهمان، دو مسئله مشروعیت دادگاه را به چالش کشاند. از یک سو وکلای متهمان ادعا می‌کردند که همکاران بلانت به‌عنوان شاهد به حضور قاضی تحقیق دعوت شده‌اند، نه متهم، مدعی‌العموم از نظر اخلاقی حق استناد به شهادت آن‌ها علیه خودشان را ندارد، ولی با اعلان رأی نهایی و تبرئه همکاران بلانت این موضوع به فراموشی سپرده شد. از سوی دیگر مظفر فیروز یکی از وکلای بلانت در دادگاه مطالبی گفت که مخالف خواسته دولت بود و نشان داد که دولت در این جریان نیز مقصر است (فرمانفرمایان، ۱۳۷۸: ۱۶۷).

وی در کتاب خاطراتش این محاکمه را با محاکمه مشهور دریفوس (افسر یهودی فرانسوی) مقایسه می‌کند و بلانت را بی‌گناه می‌داند (دهباشی، ۱۳۸۰: ۳۲). این پرونده نام فیروز را بلندآوازه کرد، ولی بعد از این پرونده به دستور رضاشاه از شغل وکالت محروم شد (فرمانفرمایان، ۱۳۷۳: ۱۲۲).

مهم‌ترین موارد کیفرخواست دادستان: ۱. معامله به نفع خود و زیان ۶ هزار لیره‌ای به بانک؛ ۲. پرداخت مابه‌التفاوت قیمت لیره به تیمورتاش برابر با ۱۷۰۰ لیره معادل ۶۰۶۶۴ ریال به زیان بانک؛ ۳. اخراج فاست و پرداخت ۴ هزار لیره غرامت به وی؛ ۴. تهیه بیلان تقلبی ۱۳۰۹ درحالی‌که فرش‌های بانک ملی در اروپا به فروش نرفته بود و قیمت آن کاهش یافته بود، مبلغ کلان ۹۳۰/۴۹۲/۴ ریال به ۵۱۷/۶۹۶/۲۷ ریال در صورت واقعی بیلان اضافه شده و چون به حساب نفع و ضرر وارد شده و بین صاحبان سهام تقسیم شده طبق فقرة ۳ ماده ۹۲ قانون تجارت جرم محسوب می‌شود؛ ۵. تهیه بیلان تقلبی مصداق جعل بوده و طبق ماده ۱۲۳ اساسنامه بانک مال‌التجاره باید به قیمت خرید در بیلان منظور شود و همکاران آلمانی وی نیز متهم هستند (قاسملو، ۱۳۹۱: ۵-۳).

در پایان رأی نهایی دادگاه با کیفرخواست دادستان هم‌خوانی نداشت. در جلسه دادگاه تهیه بیلان تقلبی ۱۳۰۹ مهم‌ترین مورد اتهامی بود و با توجه به خودکشی فوگل،^۱ که تهیه بیلان تقلبی زیر نظر وی انجام شده بود و همچنین تأیید و امضا این بیلان توسط هیئت نظار وقت وکلای متهمان توانستند موکلان خود را با وجود اقرار به جعلی بودن بیلان پیش مستنطق، تبرئه کنند (اطلاعات، ۱۳۱۲: ۲). در اتهام مربوط به معاملات اسعار، آقایان (وکیل بلانت) تقصیر موکلش را اعتماد غیرقابل خدشه به فوگل می‌دانست و چون صدور چک‌ها توسط فوگل انجام شده بود (اطلاعات، ۱۳۱۲: ۲) دادگاه نتوانست بلانت را در این مورد محکوم کند.

پست و جایگاه فوگل در بانک ملی (قائم مقام) و خودکشی وی به متهمان کمک کرد تا وی را مجرم اصلی معرفی کنند و خود را تبرئه کنند، بلانت در اتهام معامله غیرقانونی ارز با تیمورتاش همانند اکثر اتهام‌های دیگر تبرئه شد. روند دادگاه و دفاعیات وکلا بر سوءاستفاده از قدرت توسط تیمورتاش و فوگل تمرکز داشت و بلانت را مأمور اجرای اوامر تیمورتاش و قربانی اعتماد به فوگل معرفی کردند.

متهم دانستن تیمورتاش با خواسته دولت هماهنگی داشت و از فشار افکار عمومی در قضیه سقوط تیمورتاش بر حکومت پهلوی می‌کاست. مجرمیت بلانت تنها در دو مورد معامله به نفع خود محرز شد، ولی دادگاه نظر به اینکه بلانت شخصی تحصیل کرده است و لیاقت و قابلیت خود را در اداره و توسعه تشکیلات بانک ملی نشان داده است، مستحق تخفیف در مجازات دانست و تنها به ۱۸ ماه حبس تأدیبی و بازگردان مبالغ اختلاس، ۴۶ هزار ریال و

۱. در هنگام تحقیقات هیئت نظار، فوگل (قائم مقام بانک) نتوانست به سؤالات نواب جواب‌های قانع‌کننده‌ای بدهد و به صورت ناشناس از ایران فرار می‌کند و به سوریه می‌رود. در آنجا به جرم داشتن گذرنامه جعلی دستگیر می‌شود و به دلیل ترس از تعقیب قضایی در آنجا خودکشی می‌کند.

۶ هزار لیره محکوم شد (اطلاعات، ۱۳۱۲: ۲).

با این حال، باور همگانی بر اختلاس مبالغی به مراتب بیشتر از آنچه در دادگاه اعلان شده بود قرار داشت و معتدل بودن احکام صادر شده شگفتی آفرین بود و موجب تعجب همگان شد (یادداشت‌های سیاسی ایران، ۱۳۹۳: ۹/۹۹۹) در حالی که در ۱۲ مهر رأی نهایی صادر شد. ۳۰ مهر در مجمع عمومی بانک ملی، هیئت نظار مبلغ ۸/۷۳۷/۴۵۶ ریال را مربوط به زیان اقدامات ریاست سابق ارائه کرد.^۱ این مبلغ که از سرمایه اولیه پرداختی بانک (هشت میلیون ریال) بیشتر بود بانک ملی را تا آستانه ورشکستگی رساند.

دولت که به خواسته‌های قضایی و تبلیغاتی خود رسیده بود برای نجات بانک موافقت کرد این مبلغ به عنوان دیون دولت به حساب ویژه انتقال یابد و بانک ملی باید ۸۰ درصد از منافع خالص آینده خود را برای استهلاک این حساب اختصاص دهد. (اطاق تجارت، ۱۳۱۲: ۹) اقدام حمایتی دیگر دولت به امانت گذاشتن طلا و نقره خریداری شده دولت به ارزش بیش از دویست میلیون تومان برای ذخیره اسکناس در خزانه بانک ملی بود (اطاق تجارت، ۱۳۱۲: ۷). با تصویب قانون افزایش سرمایه بانک ملی به سیصد میلیون تومان برای تأمین این سرمایه این ذخایر طلا به بانک ملی واگذار شد (اطاق تجارت، ۱۳۱۴: ۲۳)

بانک ملی که به دنبال جبران گوشه‌ای از خسارات بود در فروردین ۱۳۱۳ از نقطه نظر حقوقی اقامه دعوی علیه وراثت فوگل به مبلغ هفتصد هزار ریال کرد (اطلاعات، ۱۳۱۲: ۴) و هنگامی که نتوانست به خواسته‌اش برسد با بلانت مصالحه کرد و قرار شد بلانت شصت و سه هزار تومان به بانک ملی بپردازد و بانک ملی از طرح هر ادعای دیگری نسبت به مدیر پیشین بانک چشم‌پوشد (بلوشر، ۱۳۶۳: ۲۵۷).

بی‌شک برنده نهایی این پرونده سیستم قضایی ایران بود. تلاش دولت ایران برای جلب نظر موافق دول غربی به اصلاحات قضایی موفقیت‌آمیز بود. متین دفتری (معاون عدلیه) پیش از آغاز محاکمه به وزیر عدلیه قول می‌دهد که محاکمه را طوری برگزار خواهیم کرد که مورد تحسین وزارت امور خارجه آلمان قرار بگیرد (متین دفتری، ۱۳۷۱: ۷۶). سفیر آلمان با تحسین نظام قضایی ایران جریان محاکمه را انسانی و عادلانه می‌خواند (بلوشر، ۱۳۶۳: ۲۵۷).

۱. مبلغ ۴/۴۹۲/۹۳۰ ریال زیان بیلان که در دادگاه ذکر شد و مبلغ ۴/۲۴۴/۵۲۶ ریال زیان بانک از سوءمدیریت، اختلاس و معاملات مشکوک بود.

نتیجه‌گیری

حسرت ایرانیان برای تأسیس بانک ملی پس از چند دهه جامه عمل پوشید، این بانک با سرمایه ناچیز بیست میلیون ریال که تنها چهل درصد آن پرداخت شد با مدیریت دکتر لیندن بلانت آلمانی تأسیس شد و روزبه‌روز بر دامنه فعالیت‌های اقتصادی خود افزود. مؤسسه نوپای بانک ملی با اقدامات مخاطره‌آمیز اقتصادی بلانت موقعیت شکننده‌ای داشت و یک چالش جدی می‌توانست به موجودیت بانک یا حداقل اعتبار آن خدشه وارد کند. این اتفاق با بحران بزرگ اقتصادی جهان به وجود آمد. بلانت که مبالغه‌ی عظیم از سرمایه محدود بانک به تجارت خارجی اختصاص داده بود با رکود بین‌المللی و کاهش شدید قیمت مواد اولیه و کشاورزی روبه‌رو شد. سرمایه بانک در انبارهای استانبول و لندن همراه با کاهش شدید ارزش راکد ماند. یکی از پیامدهای بحران جهانی کاهش ارزش لیره استرلینگ بود در این زمان تیمورتاش از رابطه شخصی خود با بلانت سوءاستفاده کرد و در معاملات غیرقانونی ارز به زیان بانک به سود شخصی رسید. در ادامه انگلیسی‌ها و بانک شاهنشاهی که از اقدامات تیمورتاش و حمایت همه‌جانبه و روابط فراقانونی با ریاست بانک ملی (بلانت) بیشترین ضربه را خورده بودند، به صورت غیرمستقیم جناح مخالف وزیر دربار را تقویت کردند و با کاهش قدرت تیمورتاش، هیئت نظار بانک با بازرسی‌های خود تخلفات هیئت‌مدیره را آشکار کرد و آنان را مورد تعقیب قضایی قرار داد. این پرونده دارای ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و قضایی بود. ضربه به تیمورتاش و کاهش نفوذ آلمان در ایران بُعد سیاسی و جایگزینی ایرانیان تحصیل‌کرده جویای کار به جای آلمانی‌ها در بانک بُعد اجتماعی این پرونده بود. افزایش موقتی فعالیت‌های اقتصادی بانک شاهنشاهی، اخراج کارشناسان آلمانی با دریافت حقوق بالای ارزی و سربلند بیرون آمدن بانک ملی با کمک دولت به‌رغم زیان‌های مالی از این چالش، مهم‌ترین پیامدهای اقتصادی این پرونده بود. بی‌شک برنده نهایی این پرونده نظام نوین قضایی ایران بود، زیرا در زمانی که کشورهای اروپایی پس از لغو کاپیتولاسیون با دیده تردید به توان و کارایی آن می‌نگریستند با محاکمه بلانت که دارای بالاترین مقام رسمی فرد خارجی شاغل در ایران بود دستگاه قضایی توانست از فرصت ایجادشده توسط توجه گسترده مطبوعات خارجی به این موضوع استفاده تبلیغاتی و سیاسی کند تا نظام قضایی ایران را عدالت‌محور و این محاکمه را انسانی و عادلانه و در نزد افکار عمومی جهان نشان دهد.

فصلنامه علمی تاریخ اسلام و ایران دانشگاه الزهراء (س)، سال ۳۳، شماره ۵۹، پاییز ۱۴۰۲ / ۱۳۱

منابع

کتاب‌ها و مقالات

- ابتهاج، ابوالحسن (۱۳۷۱) *خاطرات ابوالحسن ابتهاج*، جلد ۱، به کوشش علیرضا عروضی، تهران: علمی.
- استوارت، مایکل (۱۳۶۸) *کینز و پس از کینز؛ مسائل اقتصادی سال‌های پس از جنگ*، ترجمه عبدالرحمن صمدیه، تهران: فردوس.
- اسماعیلی، علیرضا (۱۳۷۷) «اسنادی از توقیف روزنامه‌های پیکار و نهضت در برلین (۱۳۱۱-۱۳۰۹)»، *گنجینه اسناد*، (۲۹ و ۳۰)، ۳۸-۱۴.
- براون، ادوارد (۱۳۷۶) *انقلاب مشروطیت ایران*، ترجمه مه‌ری قزوینی، تهران: کویر.
- بلوشر، ویبرت (۱۳۶۳) *سفرنامه بلوشر*، ترجمه کیکاوس جهان‌داری، تهران: کویر.
- پالمر، روبرت روزل (۱۳۸۶) *تاریخ جهان نو*، جلد ۲، ترجمه ابوالقاسم طاهری، تهران: امیرکبیر.
- تاریخچه سی ساله بانک ملی ایران* (۱۳۳۸) تهران: انتشارات بانک ملی.
- تایتون (۱۳۷۶) *تاریخ اقتصادی و اجتماعی اروپا*، جلد اول ۱۹۳۹-۱۸۹۰، ترجمه کریم پیرحیاتی، تهران: علمی و فرهنگی.
- تفضلی، فریدون (۱۳۷۲) *تاریخ عقاید اقتصادی؛ از افلاطون تا دوره معاصر*، تهران: نی.
- تقی‌زاده، سیدحسن (۱۳۷۹) *زندگی طوفانی*، تهران: فردوسی.
- تنبروک، روبرت هرمان (۱۳۸۵) *تاریخ آلمان*، ترجمه محمد ظروفی، تهران: دانشگاه تهران.
- دهباشی، علی (۱۳۸۰) *زندگی سیاسی مظفر فیروز*، تهران: سخن.
- زرگر، علی اصغر (۱۳۷۲) *روابط ایران و انگلیس در زمان رضاشاه*، ترجمه کاوه بیات، تهران: پروین و معین.
- سوداگر، محمدرضا (۱۳۵۷) *رشد روابط سرمایه‌داری در ایران (دوره انتقالی ۱۳۴۰-۱۳۰۴)*، تهران: گلشن.
- شجاعی دیوکلانی، سیدحسن؛ شعبانی، امامعلی (۱۳۹۰) «بحران اقتصادی ۱۹۲۹؛ پیامدها و واکنش‌ها در ایران»، *مطالعات تاریخی و فرهنگی: پژوهش‌نامه انجمن ایرانی تاریخ*، (۸)، ۶۷-۴۷.
- شیبانی، احمدعلی (۱۳۵۲) *تاریخچه پیدایش و تحول بیمه*، تهران: مدرسه.
- شیخ‌الاسلامی، جواد (۱۳۶۷) «قضیه تمدید امتیاز نفت جنوب»، *آینده*، (۱ و ۲)، ۲۵-۱۳.
- _____ (۱۳۶۸) *اسناد محرمانه وزارت خارجه بریتانیا درباره قرارداد ۱۹۱۹ ایران و انگلیس*، جلد ۱، چاپ ۲، تهران: کیهان.
- ضیایی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۷۲) *حقوق بین‌الملل عمومی*، جلد ۷، تهران: گنج دانش.
- ظاهر احمدی، محمود (۱۳۸۴) *روابط ایران و شوروی در دوره رضاشاه*، تهران: وزارت امور خارجه.
- عاقلی، باقر (۱۳۷۱) *تیمورتاش در صحنه سیاست ایران*، تهران: جاویدان.
- عیسوی، چارلز (۱۳۶۹) *تاریخ اقتصادی ایران*، ترجمه یعقوب آژند، تهران: گستره.

۱۳۲ / نخستین اختلاس بانک ملی ایران: زمینه‌های بین‌المللی و پیامدهای سیاسی قضایی آن... / فراغت و...

غلامی، شهرام و دیگران (۱۳۹۰) «قانون انحصار تجارت خارجی ایران ۱۳۰۹: زمینه‌ها، اهداف و پیامدها»، *تاریخ اسلام و ایران*، ۲۱(۱۱)، دانشگاه الزهرا (س)، ۵۵-۲۵.

غنی‌نژاد، موسی (۱۳۷۷) *تجددطلبی و توسعه در ایران معاصر*، تهران: شمع.
فرگوسن، نیل (۱۳۹۶) *برآمدن پول: تاریخ مالی جهان*، چاپ ۲، ترجمه شهلا طهماسبی و احمد محمدی، تهران: اختران.

فرمانفرمایان، منوچهر (۱۳۷۳) *از تهران تا کاراکاس؛ نفت و سیاست در ایران*، جلد ۱، تهران: تاریخ ایران.

_____ (۱۳۷۸) *خون و نفت؛ خاطرات یک شاهزاده ایرانی*، ترجمه مهدی حقیقت‌خواه، تهران: ققنوس.

فوران، جان (۱۳۷۷) *مقاومت شکننده؛ تاریخ تحولات اجتماعی ایران*، ترجمه احمد تدین، تهران: رسا.
قاسلمو، اکبر (۱۳۹۱) «بازخوانی پرونده محاکمه لیندن بلات اولین رئیس بانک ملی ایران»، *پیام بهارستان*، ۴(۶۵)، ۱۲۹-۱۰۸.

کروئین، استفانی (۱۳۸۸) *رضاشاه و شکل‌گیری ایران نوین؛ دولت و جامعه در زمان رضاشاه*، ترجمه مرتضی ثابت‌فر، تهران: جامی

گالبرایت، جان کنت (۱۳۸۰) *سیری در اقتصاد معاصر*، ترجمه عباس و محسن قانع بصیری، تهران: فروزان.

متین‌دفتری، احمد (۱۳۷۱) *خاطرات یک نخست‌وزیر؛ دکتر احمد متین‌دفتری*، به‌کوشش باقر عاقلی، تهران: علمی.

محبوبی اردکانی، حسین (۱۳۵۶) *تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران*، جلد ۲، تهران: دانشگاه تهران.
موجانی، سیدعلی (۱۳۷۴) «ایران از جامعه ملل تا سازمان ملل متحد»، *سیاست خارجی*، (۳)، ۱۳۵-۱۱۷.

میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۸۵) *جرایم علیه اموال و مالکیت*، چاپ ۴، تهران: میزان.
نوازی، بهرام (۱۳۶۹) *عهدنامه مودت ایران و شوروی*، تهران: همراه.

نوری اسفندیاری، فتح‌الله (۱۳۹۱) *رضاشاه در گذر تاریخ*، تهران: البرز.
نهری، جواهر لعل (۱۳۷۷) *نگاهی به تاریخ جهان*، جلد ۳، ترجمه محمود تفضلی، تهران: امیرکبیر.

والترز، اف، بی (۱۳۷۲) *تاریخ جامعه ملل*، ترجمه فریدون زندفرد، تهران: انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.

هایزیباوم، اریک (۱۳۸۲) *عصر نهایت‌ها*، ترجمه حسن مرتضوی، تهران: آگه.
هایلبروز، رابرت (۱۳۹۳) *بزرگان اقتصاد؛ زندگی، زمانه و عقاید فیلسوفان این جهانی*، ترجمه احمد

شها، تهران: فردوس.

هدایت، مخیرالسلطنه مهدی قلی (۱۳۴۴) *خاطرات و خطرات*، جلد ۲، تهران: زوار.

فصلنامه علمی تاریخ اسلام و ایران دانشگاه الزهراء (س)، سال ۳۳، شماره ۵۹، پاییز ۱۴۰۲ / ۱۳۳

یادداشت‌های سیاسی ایران (۱۳۹۳) جلد ۹، ترجمه افشار امیری، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

نشریه‌ها و روزنامه‌ها

- اطلاق تجارت (بهمن ۱۳۰۸) سال ۱، شماره ۵.
_____ (مهر ۱۳۱۰) سال ۲، شماره ۲۴.
_____ (مرداد ۱۳۱۱) سال ۳، شماره ۴۲،
_____ (آبان ۱۳۱۳) سال ۵، شماره ۷۴.
_____ (تیر ۱۳۱۴) سال ۶، شماره ۱۱۴ و ۱۱۳.
_____ (آذر ۱۳۱۱) سال ۴، شماره ۵۲.
اطلاعات (۱۰ مهر ۱۳۱۱) سال ۷، شماره ۱۷۱۹.
_____ (آذر ۱۳۰۹) سال ۵، شماره ۱۱۹۴.
_____ (۹ مهر ۱۳۱۲) سال ۸، شماره ۲۰۱۱.
_____ (۱۱ مهر ۱۳۱۲) سال ۸، شماره ۲۰۱۳.
_____ (۱۲ مهر ۱۳۱۲) سال ۸، شماره ۲۰۱۴.
_____ (۱۹ مهر ۱۳۱۲) سال ۸، شماره ۲۰۲۰.
_____ (۶ آبان ۱۳۱۲) سال ۸، شماره ۲۰۳۴.
_____ (۱۰ آبان ۱۳۱۲) سال ۸، شماره ۲۰۳۸.
_____ (۲۴ مهر ۱۳۱۲) سال ۸، شماره ۲۰۲۴.
_____ (۲۶ فروردین ۱۳۱۲) سال ۸، شماره ۲۱۶۴.
تجارت (اسفند ۱۳۱۰) دوره سوم، شماره ۲۹.
حبل‌المتین (۲۹ مهر ۱۳۰۹) سال ۳۸، شماره ۴۰-۳۹.
عصر جدید (مرداد ۱۳۰۹) شماره ۸۳، ۱.
قلم‌آزاد (۱۳۰۸) شماره ۲.
گزارش سالیانه بانک ملی، سالنامه پارس (۱۳۱۱).

اسناد آرشیوی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (ساکما):

۲۴۰۰۲۷۳۰۲؛ ۲۴۰۶۴۱۹؛ ۲۴۰۳۷۱۸۷؛ ۲۴۰/۱۷۰۱۷؛ ۲۴۰۰۱۰۱۵۵

اسناد چاپ شده

اسنادی از ارز و انحصار تجارت خارجی در دوره رضاشاه (۱۳۱۱-۱۳۰۵) (۱۳۸۰)، به کوشش احمد گل محمدی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

List of Persian & Arabic Sources with English handwriting

Archival documents

- National Library and Documentation Organization of Iran (SAKMA): 240010155. [In Persian]
- National Library and Documentation Organization of Iran (SAKMA):17017/240. [In Persian]
- National Library and Documentation Organization of Iran (SAKMA):24037187. [In Persian]
- National Library and Documentation Organization of Iran (SAKMA):2406419. [In Persian]
- National Library and Documentation Organization of Iran (SAKMA):240027302[In Persian]

Printed documents

- Documents on currency and monopoly of foreign trade during the period of Reza Shah (1311-1305). (2001). (Ahmad Golmohammadi, Sorahigar), Tehran, Ministry of Culture and Islamic Guidance. [In Persian]

Books

- Aqeli, Baqir (1992). Teimurtash in Iran's political scene. Tehran: jāvidān. [In Persian]
- Blucher, Vibert. (1984). Bluesher's travelogue. (Kikau Jahandari, translator). Tehran: Kavīr. [In Persian]
- Browne, Edward Granville. (1997). Iran's constitutional revolution. (Mehri Qazvini, translator). Tehran: Kavīr. [In Persian]
- Cronin, Stephanie.(2008). The making of modern Iran: state and society under Riza shah 1921 - 1941, 2003. (Morteza Thabetfar, translator). Tehran: jāmi. [In Persian]
- Dehbashi, Ali. (2001). The political life of Muzaffar Firoz. Tehran: Soḡan. [In Persian]
- Farmanfarmayan, Manouchehr. (1994). From Tehran to Caracas (oil and politics in Iran). (first edition). Tehran: History of Iran. [In Persian]
- Farmanfarmayan, Manouchehr. (1999). Blood and oil (memoirs of an Iranian prince). (Mahdi Haqiqat Khah, translator). Tehran: Phoenix. [In Persian]
- Ferguson, Niall. (2017). The ascent of money : a financial history of the world. (second edition). (Shahla Tahmasebi and Ahmad Mohammadi, translators). Tehran: Aḡtarān. [In Persian]
- Foran, John. (1998). Fragile resistance: Social transformation in Iran from 1500 to the revolution. (Ahmad Tadayon: translator). Tehran: Rasā. [In Persian]
- Galbraith, John Kenneth. (2001). A journey through economic time : a firsthand view. (Abbas and Mohsen Qana Basiri, translators). Tehran: Forūzān. [In Persian]
- Ghaninejad, Musa. (1998). Modernism and development in contemporary Iran. Tehran: šam' Publishing. [In Persian]
- Hedāyat, Mokber ul-Saltāneh Mahdi Qolī. (1965). Memories and dangers. (c 2). Tehran: Zavār. [In Persian]
- Heilbroner, Robert L. (1984). Economists. The life, times and ideas of Ibn Jahani philosophers. (Ahmad Shaha, translator). Tehran: Ferdūs. [In Persian]
- Heisbaum, Erbek. (2003). The Age of Extremes: A History of the World, 1914-1991. (Hasan Mortazavi, translator). Tehran: Āgah. [In Persian]
- Ibtehaj, Abul Hassan. (1992). Memoirs of Abul Hasan Ibtahaj. (vol. 1). (Alireza Aruzi Kosheshgar). Tehran: 'Elmī. [In Persian]
- Issawi, Charles Philip (1990). The Economic history of Iran 1800 - 1914. (Yaqub Ajand, translator). Tehran: Gostareh. [In Persian]
- Mahboubi Ardakani, Hossein. (1977). History of new civilization institutions in Iran. (second edition). Tehran: University of Tehran. [In Persian]

- Mateen Daftari, Ahmed. (1992). *Memoirs of a Prime Minister* (Dr. Ahmed Mateen Daftari). (Baqeraqli, editor). Tehran: Scientific. [In Persian]
- Mir Mohammad Sadeghi, Hossein. (2006). *Crimes against property and ownership*. (44th edition). Tehran: Mizān. [In Persian]
- Nazani, Bahram. (1990). *Treaty between Iran and the Soviet Union*. Tehran: Companion. [In Persian]
- Nehru, Jawaharlal. (1998). *Glimpses of World History*. (3th edition). (Mahmoud Tafazoli, translator). Tehran: Amīr Kabīr. [In Persian]
- Nouri Esfandiari, Fathullah. (2012). *Reza Shah in the passage of history*. Tehran: Alborz. [In Persian]
- Palmer, Robert Roswell. (2007). *A history of the modern world*. (vol. 2). (Abolqasem Taheri, translator). Tehran: Amir Kabir. [In Persian]
- Political notes of Iran. (2014). (Vol. 9). (Barrel edit). (Afshar Amiri, translator). Tehran: Islamic Revolution Documentation Center. [In Persian]
- Shaibani, Ahmad Ali. (1973). *The history of the origin and development of insurance*. Tehran: School. [In Persian]
- Sheikh ul-Islami, Javad. (1989). *Secret documents of the British Foreign Ministry about the 1919 agreement between Iran and England*. (vol. 1). (second edition). Tehran: Kethān. [In Persian]
- Sodagar, Mohammadreza. (1978). *The growth of capitalist relations in Iran (1304-1340)*. Tehran: Golšan. [In Persian]
- Stewart, Michael. (1989). *Keynes and After; Economic issues of the post-war years*. (Abd al-Rahman Samadiyeh, translator). Tehran: Ferdūs. [In Persian]
- Tafazoli, Fereydoun. (1993). *History of economic ideas; From Plato to the contemporary period*. Tehran: Ney. [In Persian]
- Taghizadeh, Seyyed Hasan. (2000). *A stormy life*. Tehran: Ferdūsī. [In Persian]
- Taher Ahmadi, Mahmoud. (2005). *Relations between Iran and the Soviet Union during the period of Reza Shah*. Tehran: Ministry of Foreign Affairs. [In Persian]
- Tenbrock, Robert - Hermann (2006). *Geschichte Deutschlands*. (Mohammed Zaravi, translator). Tehran: University of Tehran. [In Persian]
- Thirty-year history of National Bank of Iran. (1959). Tehran: Bank Melli Publications. [In Persian]
- Tipton, Frank B (1997) *An economic and social, history of Europe. The first volume, 1890-1939*. (Karim Pirhayati, translator). Tehran: Scientific and Cultural. [In Persian]
- Walters, F, B. (1993). *History of the community of nations*. (Fereidoun Zandfard, translator). Tehran: Islamic Revolution Publications and Education. [In Persian]
- Zargar, Ali Asghar. (1993). *Relations between Iran and England at the time of Reza Shah*. (Kaveh Bayat, translator). Tehran: Parvīn and Mo'īn. [In Persian]
- Ziyaei Bigdali, Mohammadreza. (1993). *General International Law*. (Vol. 7). Tehran: Ganj-e Dāneš. [In Persian]
- Article
- Ismaili, Alireza. (spring and summer 1998). "Documents of the Seizure of Pekār and Nehzāt Newspapers in Berlin (1309-1311)". A treasure trove of documents. 27 and 30. [In Persian]
- Shojaee Divkolaeei, Seyyid Hasan; Shabani, Emam Ali. (2011). "1929 ECONOMIC CRISIS; CONSEQUENCES AND REACTIONS IN IRAN". *Historical and cultural studies: research paper of the Iranian History Association*. Q2, No. 8. [In Persian]
- Sheikh ul-Islami, Javad. (April and May 1988). "The case of extension of South Oil Concessions". *Ayande Magazine*. 51. No. 2-1. [In Persian]
- Gholami, Shahram et al. (2011). "Iran's Foreign Trade Monopoly Act of 1931: Backgrounds, Aims and Consequences". *history of Islam and Iran*. Q. 21. New period. No. 11. 95 in a

row. Alzahra University. [In Persian]

Ghaselmu, Akbar. (2012). "Rereading the trial case of Linden Blatt, the first head of the National Bank of Iran". *Payam Baharestan*, Q4, Spring 2011, No. 65. [In Persian]

Mojani, Seyyed Ali. (Autumn 1995). "Iran from the League of Nations to the United Nations". *Foreign Policy Quarterly*, vol. 3. [In Persian]

Publications and newspapers

'Aṣr-e ja'dīd, No. 83, August 18, 1930.

Annual report of Bank Melli, Pars Yearbook, 1932.

Eṭelā'āt, year 5, number 1194, 12 Azer 1930.

Eṭelā'āt, year 7, number 1719, 10 Mehr 1932.

Eṭelā'āt, year 8, number 2011, May 9, 1933.

Eṭelā'āt, year 8, number 2013, 11 Mehr 1933.

Eṭelā'āt, year 8, number 2014, 12 Mehr 1933.

Eṭelā'āt, year 8, number 2020, May 19, 2012.

Eṭelā'āt, year 8, number 2024, 24 Mehr 1933.

Eṭelā'āt, year 8, number 2034, November 6, 1933.

Eṭelā'āt, year 8, number 2038, November 10, 2012.

Eṭelā'āt, year 8, number 2164, April 26, 1933.

Habal ul-Matīn, 29 Mehr 1930, p. 38, p. 39-40.

Oṭāq-e Tejārat, year 1, number 5, February 1929.

Oṭāq-e Tejārat, year 2, number 24, Mehr 1931.

Oṭāq-e Tejārat, year 3, number 42, August 1932

Oṭāq-e Tejārat, year 4, number 52, 15 Azar 1932.

Oṭāq-e Tejārat, year 5, number 74, November 2013.

Oṭāq-e Tejārat, year 6, numbers 114 and 113, July 1935.

Qlam-e Azād, number 2, 1929.

Tejārat, third volume, number 29, March 1931.

©2020 Alzahra University, Tehran, Iran. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0 license) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

**The First Embezzlement of the National Bank of Iran: International Contexts
and its Political-Judicial Consequences on the Pahlavi Government¹**

Mohamad Mehdi Faraghat²
Morteza Dehghaneghad³
Fereydoon Allahyari⁴

Received: 2020/ 08/18
Accepted: 2021/07/01

Abstract

In order to reduce the political and economic influence of foreign banks, the Iranian people's demand for the establishment of the National Bank of Iran was implemented in the first Pahlavi period. German experts played an important role in its establishment, but the embezzlement of Dr. Linden Blatt (president of the bank) damaged the reputation and performance of this bank. This article examines the impact of international events on the first and most important embezzlement of National Bank Iran. The main question of this study is how international events have affected the embezzlement of Iran National Bank. The methodology of this article is descriptive-analytical and relies on classical documents that compare and analyze the history of Iran and the world on the above topic.

Findings and results: The results of this study show that the world experienced the greatest economic crisis shortly after the establishment of the National Bank. Moreover, the devaluation of the Iranian national currency and the pound sterling at that time paved the way for the embezzlement of the bank by the board of directors. With the establishment of the League of Nations and the intensification of international relations, Iran also demonstrated the legitimacy of the new Iranian legal system, which became popular in the world after the abrogation of the capitulation. In this respect, the implementation of the embezzlement process was a good propaganda success for the Iranian government.

Keywords. National Bank, Lindenblatt, World Economic Crisis, New Iranian Sys

1. DOI: 10.22051/hii.2021.32390.2292

2. PhD Student, History of Iran, University of Isfahan, Isfahan, Iran (Corresponding Author) m.faraghat1356@gmail.com

3. Professor, History of Iran University of Isfahan, Isfahan, Iran. m.dehghan@ltr.ui.ac.ir

4. Professor, History of Iran University of Isfahan, Isfahan, Iran. f.allahyari@lty.ui.ac.ir

Print ISSN: 2008-885X/Online ISSN:2538-3493